

Archeologienota Kamphenhout - Laarstraat

David Vanhee

Bornem
2019

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: David Vanhee

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2019/12.807/134

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	6
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	6
2.3.2	Beschrijving geplande werken	7
2.3.3	Werkwijze	12
2.4	Assessmentrapport	12
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	12
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	18
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	24
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	26
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	27
3	Samenvatting	29
4	Bibliografie	30
4.1	Publicaties	30
4.2	Websites	30
5	Bijlagen	32
5.1	Archeologische periodes	32

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2019J106

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Vlaams-Brabant, Kampenhout, Kampenhout, Laarstraat, Molenveld

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 162141 179102
- 162201 179104
- 162233 178776
- 162205 178771

Kadastraal plan:

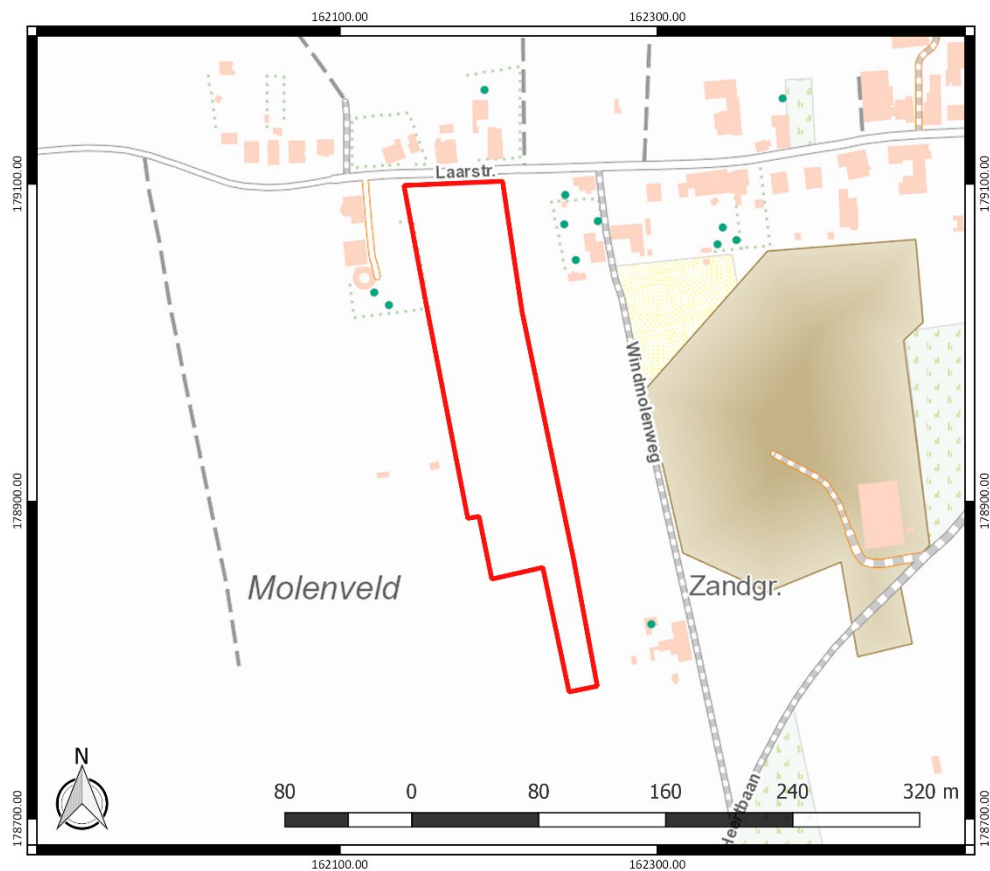

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Kampenhout, Afdeling 3, sectie D, nummers 199b

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 16372 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 9/10/2019 – 21/10/2019

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, akkerland, grasland

Verstoorde zones: Er bevinden zich geen gebouwen of binnen het onderzoeksgebied.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

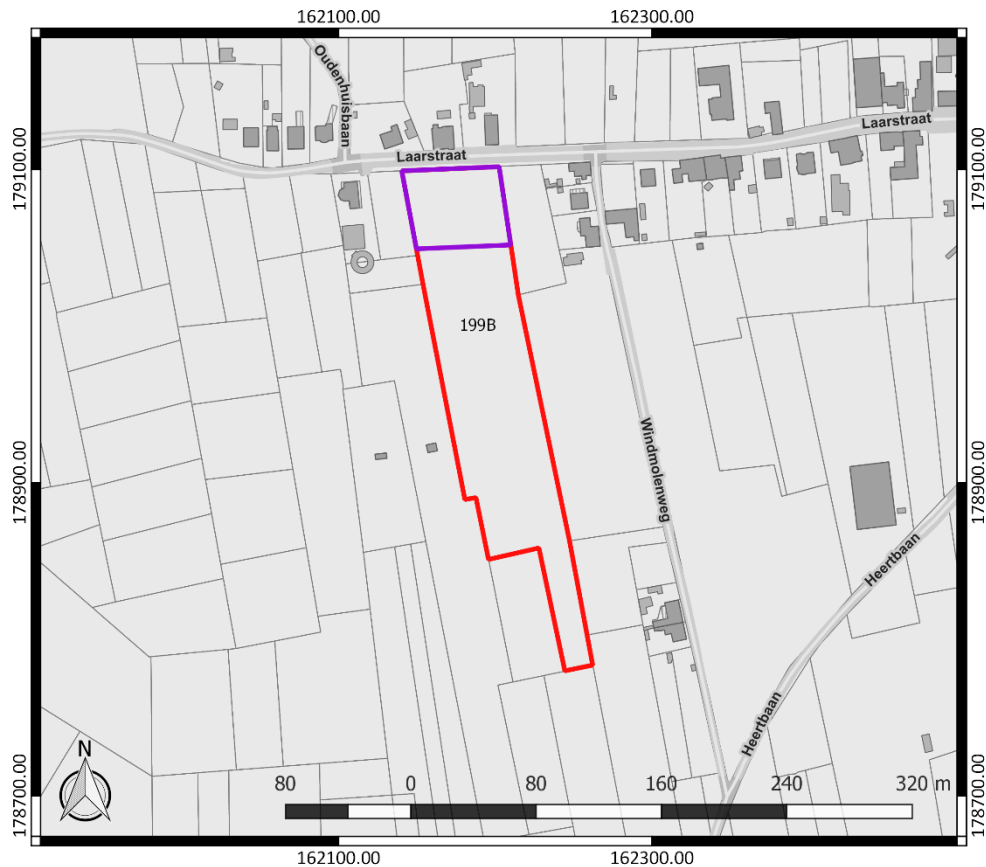
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: Het perceel zal verkaveld worden over een diepte van 50 m ten opzichte van de Laarstraat. De rest van het perceel blijft onbebouwd (Figuur 3). De oppervlakte van de zone waar bodemingrepen zullen plaatsvinden, bedraagt ca. 3040 m².

Figuur 3: Kaart met de randvoorwaarden, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Het terrein bestaat momenteel uit grasland, maar zal opgesplitst worden in vijf percelen. De vier percelen, met een diepte van 50 m ten opzichte van de Laarstraat, zullen bebouwd worden met alleenstaande woningen. Het vijfde perceel blijft akkerland en wordt uit de verkaveling gesloten. De locatie van bijvoorbeeld vorstranden, regenwaterputten en huisaansluitingen, die de verstoringsdiepte van de eengezinswoningen overschrijden, ligt in het kader van de verkaveling nog niet vast.

Figuur 4: Bestaande toestand (Landmeetbureau Schoukens)

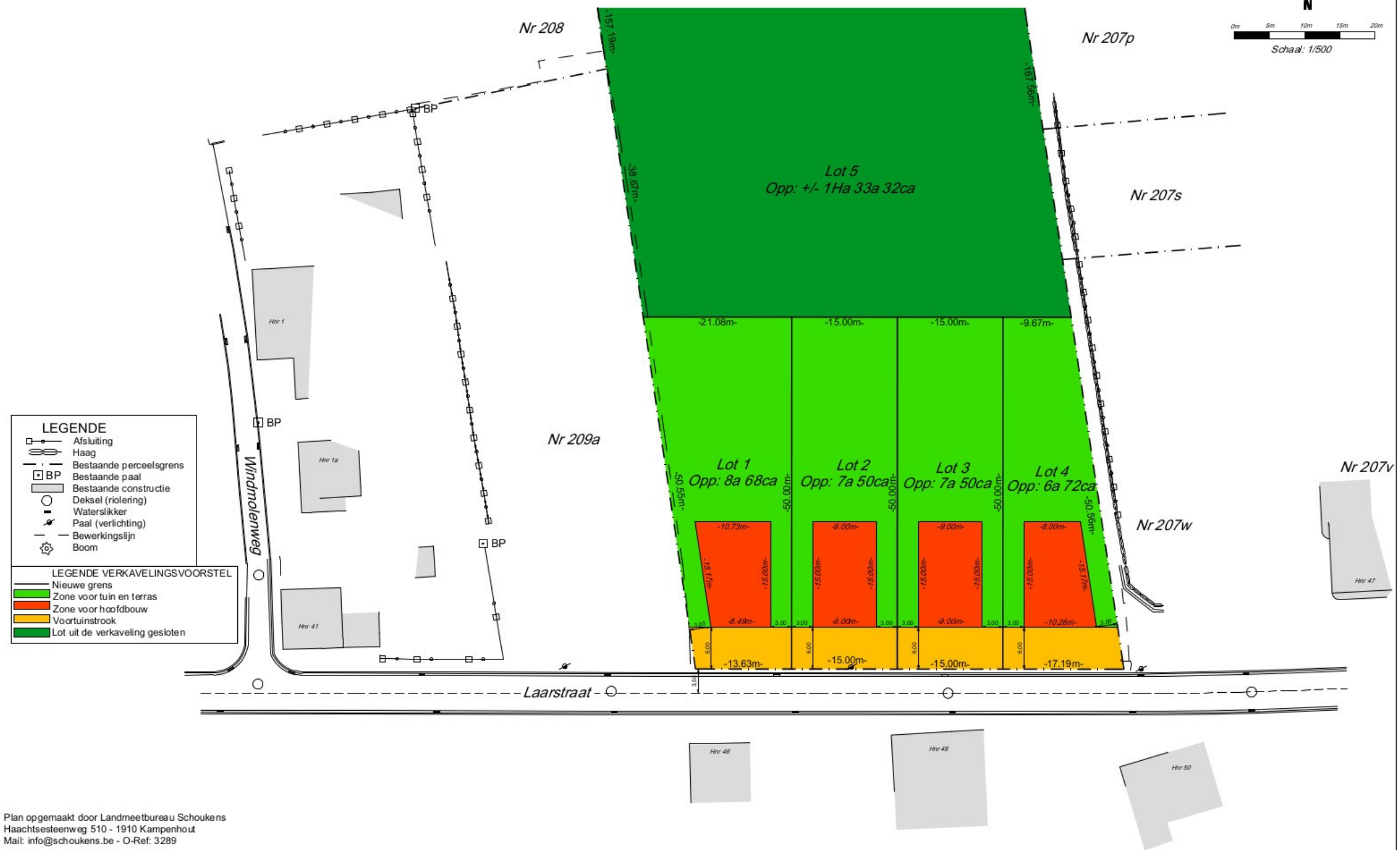
Figuur 5:

Nieuwe toestand

Kampenhout - 3° Afdeling - Sie D - nr 199b

Datum : 07-10-2019 - Schaal : 1/500

Alle afstanden in meter (definitieve maten en perceelsgrenzen nog te bepalen)

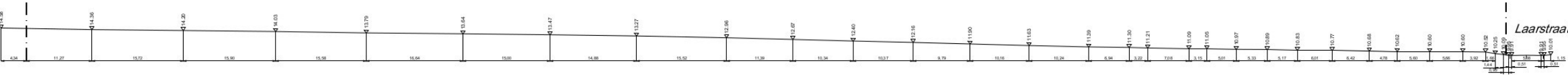
Figuur 6: Plan met de nieuwe toestand (Landmeetbureau Schoukens)

Profielplan

Kampenhout - 3^e Afdeling - Sie D - nr 199b
Datum : 07-10-2019 - Schaal : 1/500
Alle afstanden in meter (definitieve maten en perceelsgrenzen nog te bepalen)

A - A

B - B

Plan opgemaakt door Landmeetbureau Schoukens
Haachtsesteenweg 510 - 1910 Kampenhout
Mail: info@schoukens.be - O-Ref: 3289

Figuur 7: Profielplan (Landmeetbureau Schoukens)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1746-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841), de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) en de Vandermaelenkaart (1846-1854) worden vijf momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

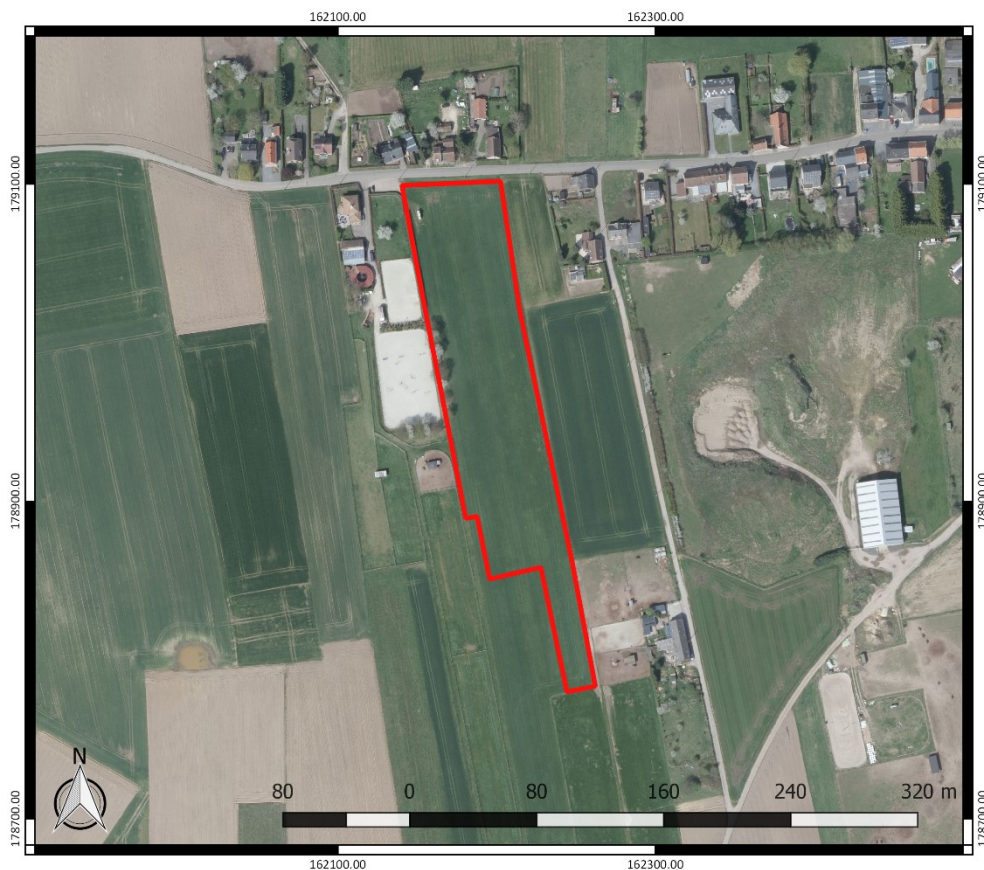
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

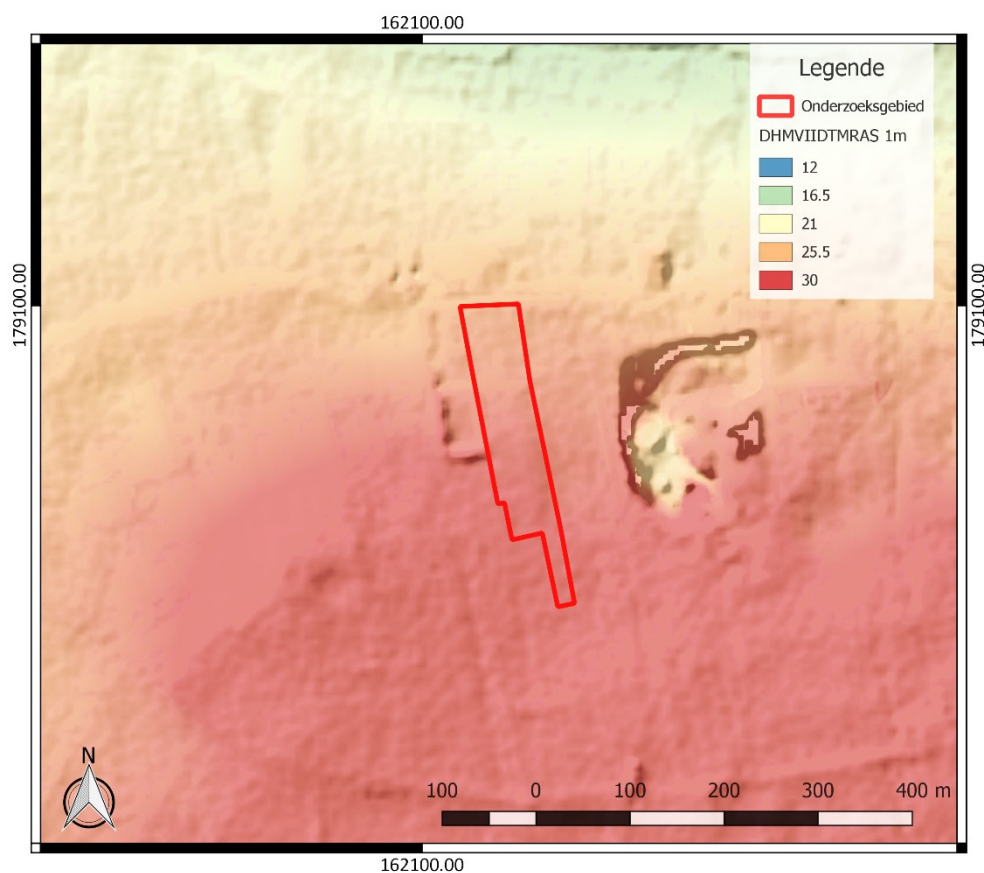
Het onderzoeksgebied ligt op aanzienlijke afstand ten zuidwesten van het dorpscentrum van Kampenhout, nabij het gehucht Laar (Figuur 8). Het deel van het onderzoeksgebied aan de Laarstraat is volgens het gewestplan gelegen in woongebieden met landelijk karakter. De rest van het perceel behoort tot de agrarische gebieden. Op hydrografisch vlak behoort het plangebied tot het Dijlebekken. Er zijn weinig waterlopen in dit gebied. De Leiebeek stroomt op ca. 1 km ten oosten van het plangebied. Op ongeveer dezelfde afstand lopen de Molenbeek ten westen en de Keibeek ten noorden van het onderzoeksgebied (Figuur 10).

Geomorfologisch behoort Kampenhout tot het heuvelland van de Brabantse Groentestreek in de driehoek Mechelen – Leuven – Brussel. Dit vormt het overgangsgebied tussen Laag- en Midden-België. Het reliëf stijgt hier gestaag tot een maximale hoogte van 33 m in de omgeving van Nederokkerzeel. Dit gebied maakt deel uit van het glaciair van Okkerzeel. Op de as Peutie - Melsbroek - Nederokkerzeel - Herent ligt een steilrand die van 32 m daalt naar 20 m en de overgang vormt tussen enerzijds het zand- en zandleemgebied en anderzijds het leemgebied.³ Het onderzoeksgebied ligt in een gradiëntzone, op de overgang van hoger gelegen gronden ten zuiden naar de vallei van de Keibeek in het noorden. Het terrein zelf kent een helling met waarden van net geen 27 m TAW nabij Laarstraat tot net geen 31 m TAW op het einde van het perceel (Figuur 11).

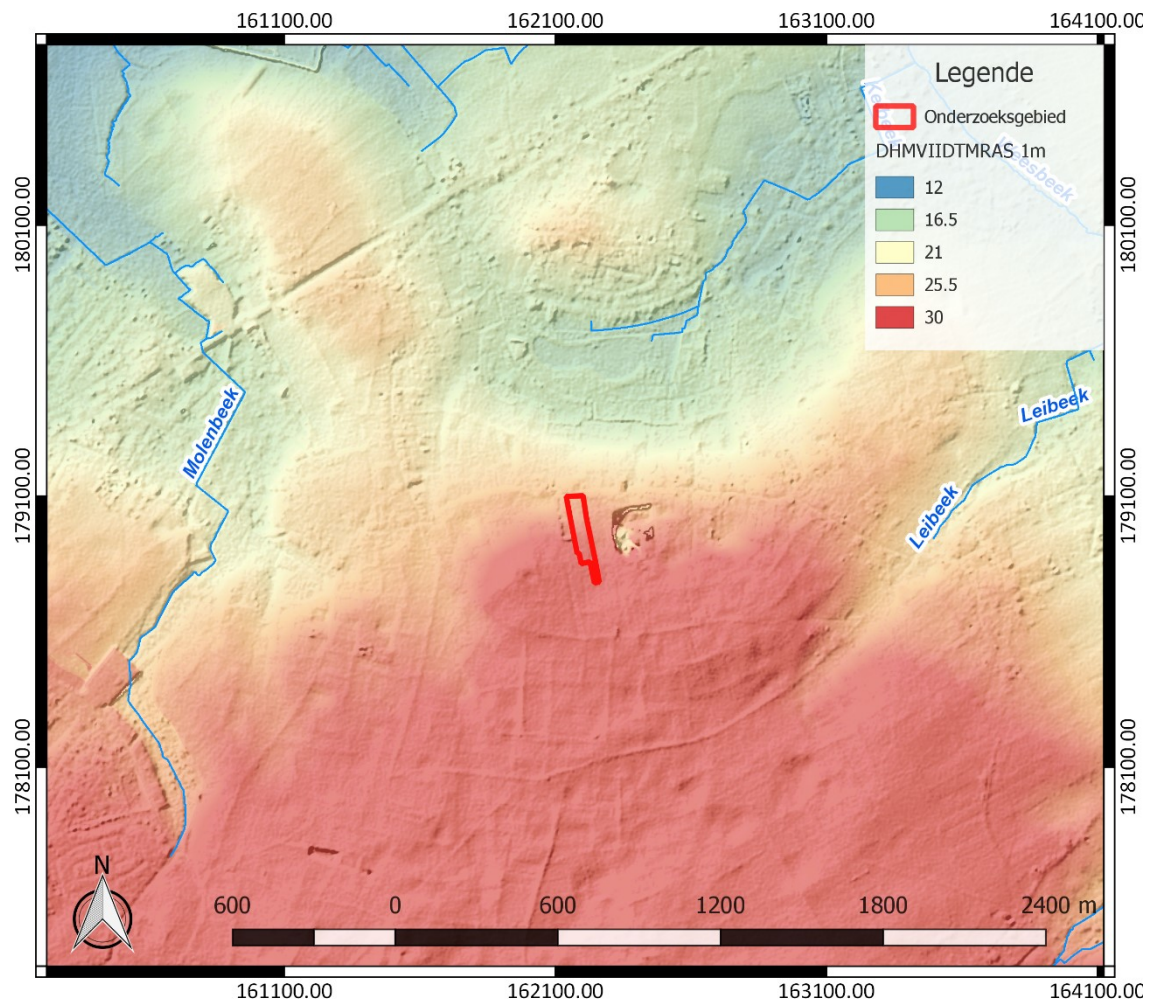
³ Bogemans 2007, 4

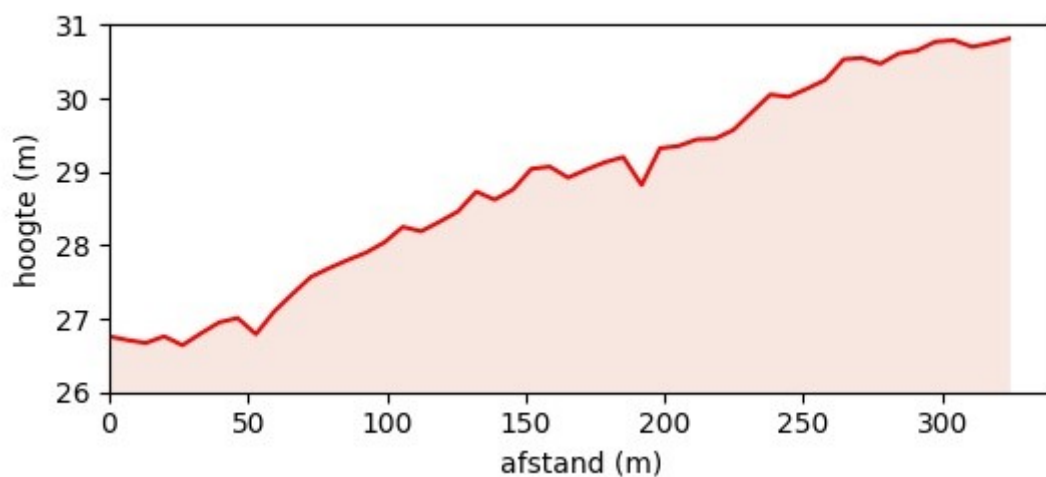
Figuur 8: Luchtfoto van 2018 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

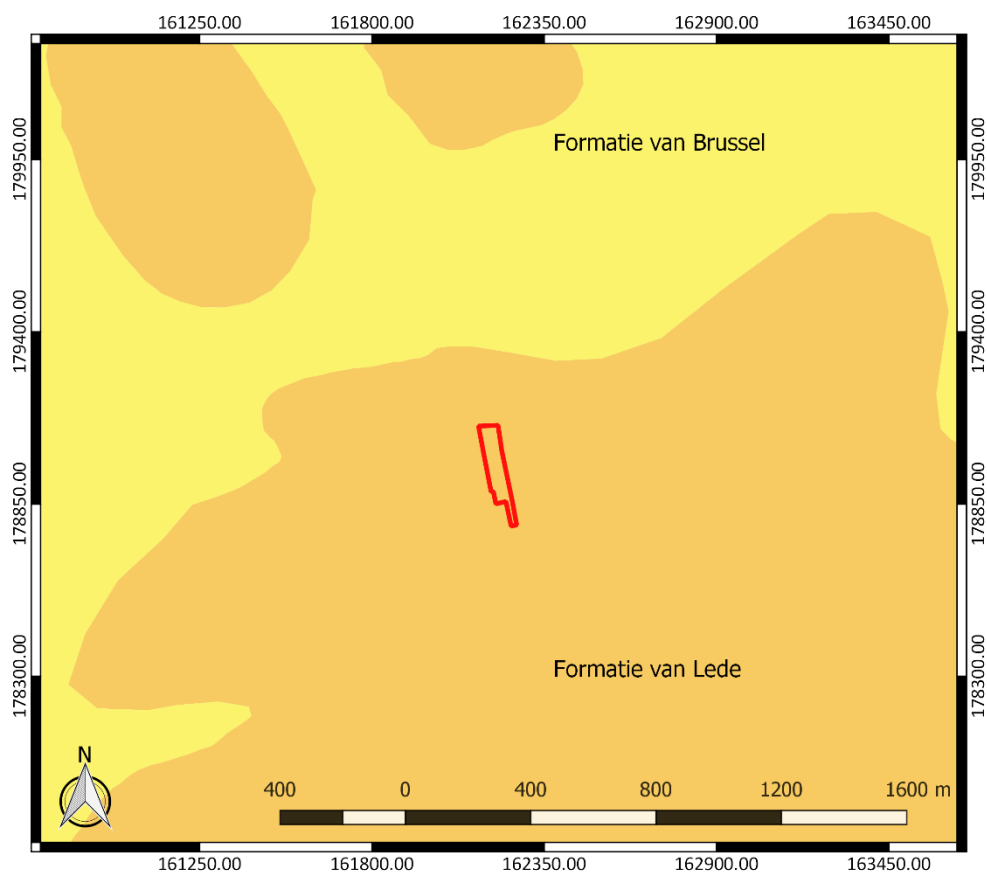
Figuur 9: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 10: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

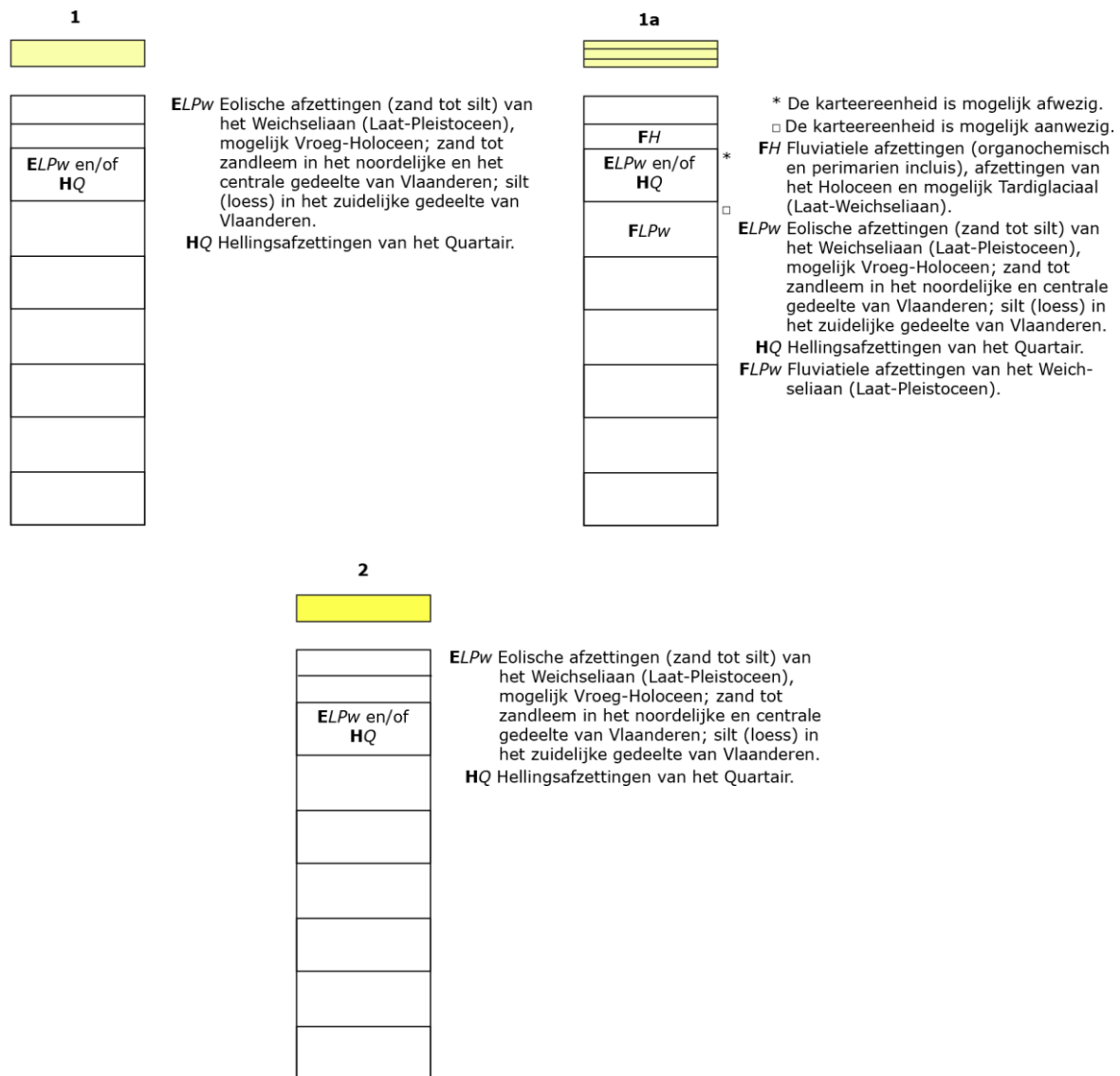
Figuur 11: Hoogteverloop van noord naar zuid over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 12: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 13: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

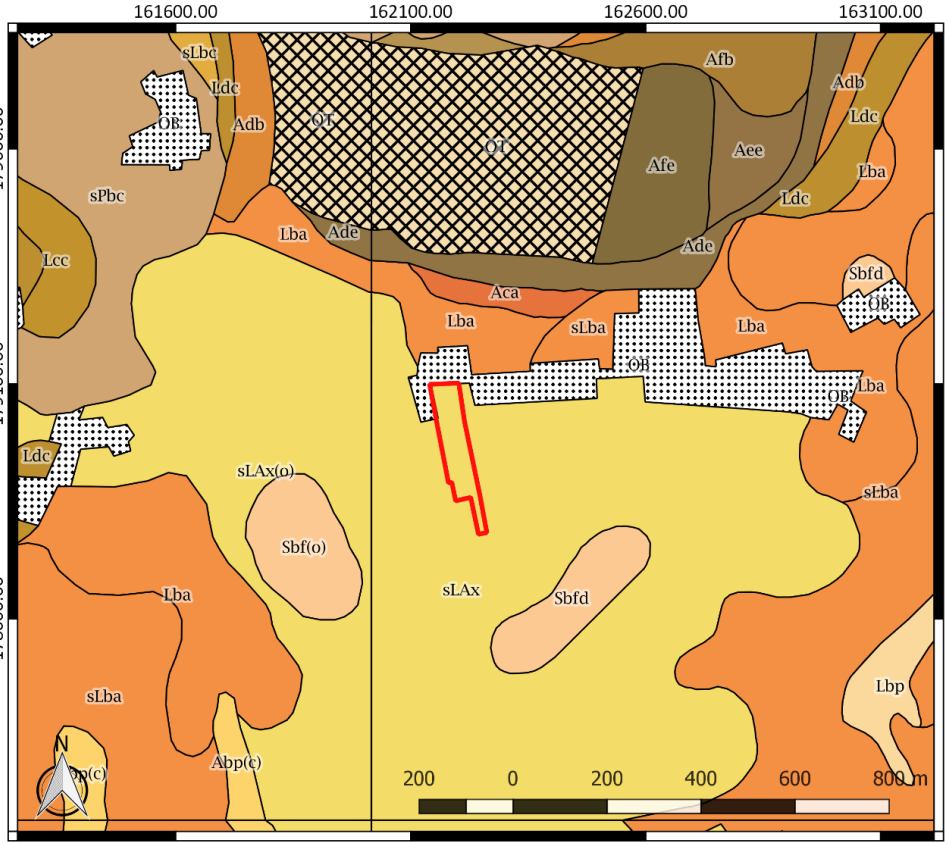
Figuur 14: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 12) bestaat uit de Formatie van Lede. Deze ondergrond bevat lichtgrijs fijn zand, soms kalksteenbanken, kalkhoudend, fossielhoudend (*Nummulites variolarius*), soms glauconiethoudend, basisgrind. Ten noorden van het onderzoeksgebied bevindt zich de Formatie van Brussel met bleekgrijs fijn zand, kalkhoudend, soms fossielhoudend, kiezel- en kalkzandsteenbanken.⁴

De quartairgeologische kaart (Figuur 13) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Ten noorden en ten westen komen zones met holocene en/of tardiglaciaal fluviatiele afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie voor.⁵

⁴ www.geopunt.be/kaart

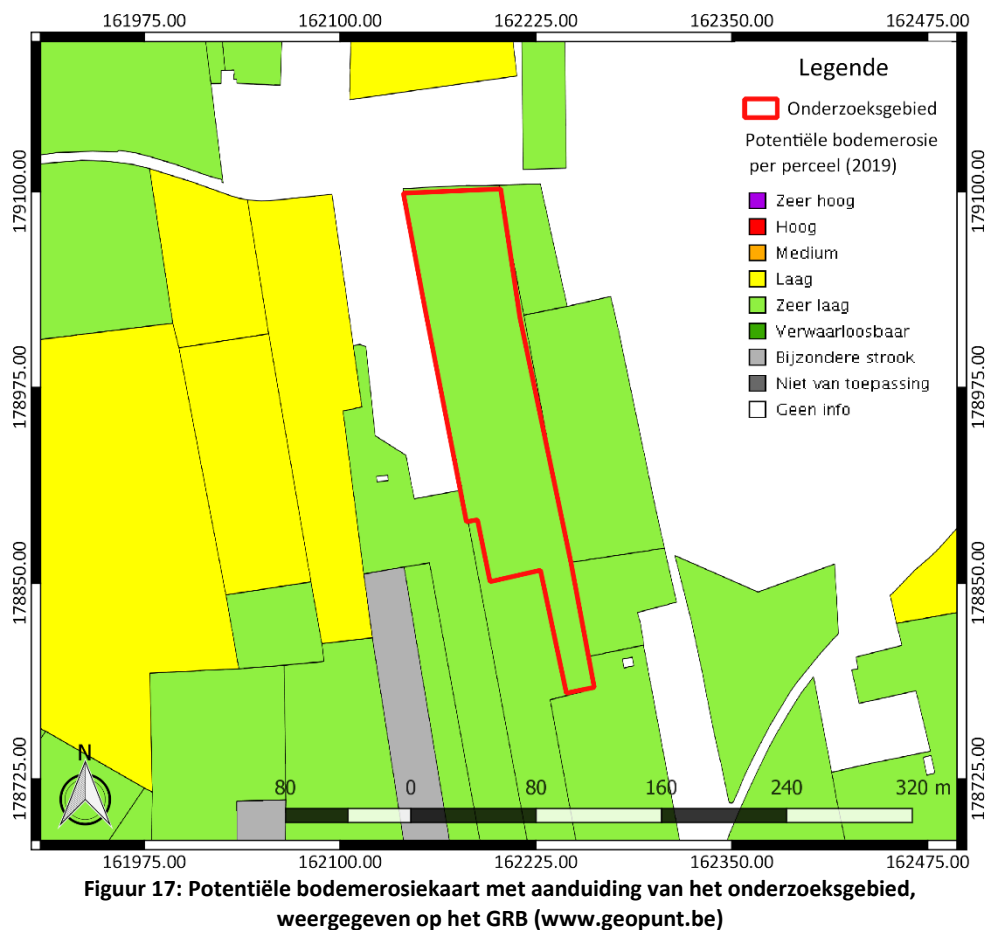
⁵ www.geopunt.be/kaart

Figuur 15: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 16: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 17: Potentiële bodemerosiëkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 15) geeft een zeer droge tot matig natte zandleembodem met onbepaald profiel (sLax) weer voor het gebied. In het noorden grenst het aan bebouwde zones (OB) en aan droge zandleembodem met textuur B horizont (LBa).⁶

Op de bodemgebruikskaat wordt het perceel gekarteerd als overig afgedekt (Figuur 16). Het terrein lijkt op basis van de recente luchtfoto's in gebruik als grasland (Figuur 8). De bodemgebruikskaat lijkt te verwijzen naar een eerdere toestand. Volgens de potentiële bodemerosiëkaart is de erosiegevoeligheid binnen het onderzoeksgebied zeer laag (Figuur 17).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De historie van Kampenhout en in het bijzonder van de wijk Kampenhout-Sas hangt nauw samen met de aanleg van het Kanaal Leuven-Dijle. Mede door het succes van het Brusselse kanaal wou Leuven in de 18de eeuw ook een eigen vaart graven waardoor het toegankelijk zou worden voor zeeschepen. Anderzijds kreeg Leuven het alleenrecht op de exploitatie van de vaart. In 1750 werd de aanleg van een kanaal gestart. Pas in 1763 kon het in gebruik genomen worden. Het kanaal werd voorzien van vijf sluizen, waaronder een dubbele schutsluis in Kampenhout. De vaart bleef tot in 1972 eigendom van de stad Leuven. In 1972 werd de eigendom en het beheer aan de Belgische Staat overgedragen.⁷ Rondom de sluis ontwikkelde zich in de 19de eeuw een belangrijk handelscentrum met een kleine lokale haven. In de wijk, die overigens aan een knooppunt van wegen lag, vestigden

⁶ www.geopunt.be/kaart

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Dubbele schutsluis [online]
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/200271> (Geraadpleegd op 16 oktober 2019)

zich verschillende handelaars voor de export van goederen. Bijgevolg werden hier ook verschillende herbergen opgetrokken.⁸

Vervolgens verdienen de gebeurtenissen tijdens Wereldoorlog I aandacht. Op woensdag 19 augustus 1914 kwamen de eerste Duitse soldaten aan in Buken en Veltem. Huizen werden in brand gestoken. Op 20 augustus drongen de Duitsers huizen binnen en plunderden. Willekeurig werden mannen neergeschoten. Ook ter hoogte van Kampenhout-sas en de Bosstraat lieten de Duitsers de inwoners niet ongemoeid. Op 20 augustus staken de Duitsers zes huizen in de Bosstraat en twee huizen aan het sas in brand. Op 23 augustus mochten de gegijzelden teruggaan naar hun dorpen. Op 25 augustus 1914 deed het Belgische leger een uitval vanuit Antwerpen, richting Mechelen. Kampenhout-sas lag in de vuurlinie. De Duitsers hadden namelijk kasteel Van Fierland (nu verdwenen) gekozen als hoeksteen voor hun verdediging te Kampenhout-sas. Diezelfde dag probeerde de Belgische 2de Legerafdeling tevergeefs de brug van Kampenhout-sas te veroveren, met hevige gevechten en verliezen aan beide kanten tot gevolg. De strijd werd opgegeven op 26 augustus. Het kampement van de Duitsers was gelegen achter het klooster. Drie huizen aan het begin van de Bosstraat en vijf huizen aan Kampenhout-sas werden in brand gestoken. Opnieuw executeerden de Duitsers mensen. Aan het sas van Kampenhout werden op 26 en 27 augustus gevangenen losgelaten. Ze kregen het bevel zich naar Boortmeerbeek te begeven.⁹

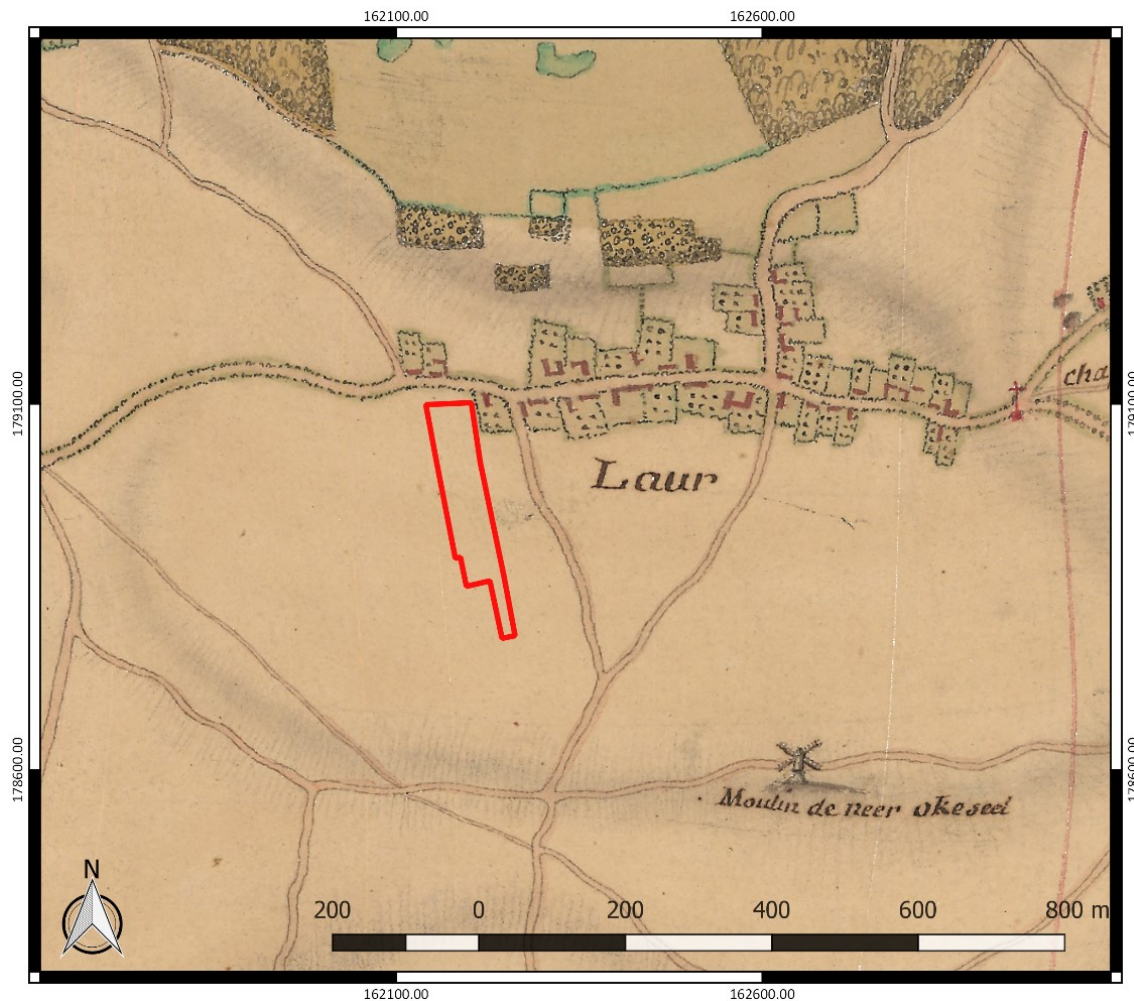
Tijdens Wereldoorlog II zijn geen belangrijke gebeurtenissen te vermelden, zoals dat wel het geval was voor Wereldoorlog I. Wel kan de KW-linie aangehaald worden, waarvan het telefoonnetwerk onder meer door Kampenhout liep. De KW-linie bestond uit één of twee rijen gevechtsbunkers. Belangrijke plaatsen, zoals dorpen en grote kruispunten, werden met bijkomende gevechtsbunkers beschermd, de zogenaamde antitankcentra. Van noord naar zuid wierp men vóór de rijen gevechtsbunkers talrijke hindernissen op. Het opzet was om de vijand aan de hindernis op te houden en vervolgens onder vuur te nemen vanaf de bunkerlijn. Achter de bunkerlijn bouwde men een telefoonnetwerk uit dat de communicatie aan het front moest verzekeren.¹⁰

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), bevindt het onderzoeksgebied zich vlakbij een weg (de huidige Laarstraat) die Wambeek, over *Laur* (Laar bekend open plaats in het bos, vaak een vochtig en lager gelegen gedeelte in het landschap) ten oosten van het onderzoeksgebied, met Nederokkerzeel verbindt (Figuur 18). Ten zuidoosten is de molen of *Moulin de Neer okeseel* vermeld. De beboste zone ten noorden is nog steeds een groene zone het huidige natuurreservaat Torfbroek. De kapel (Chapelle) ten oosten van het plangebied bestaat nog steeds als de Kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand. Het onderzoeksgebied is op dat moment vermoedelijk in gebruik als akkerland. In de rest van het landschap is langs de weg (Laarstraat) al heel wat bewoning aanwezig. Laur was vermoedelijk al een gehucht.

⁸ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Kampenhout-Sas> (geraadpleegd op 16 oktober 2019)

⁹ Croon 2014, 45-53, 60-62; Massart 1977, 80

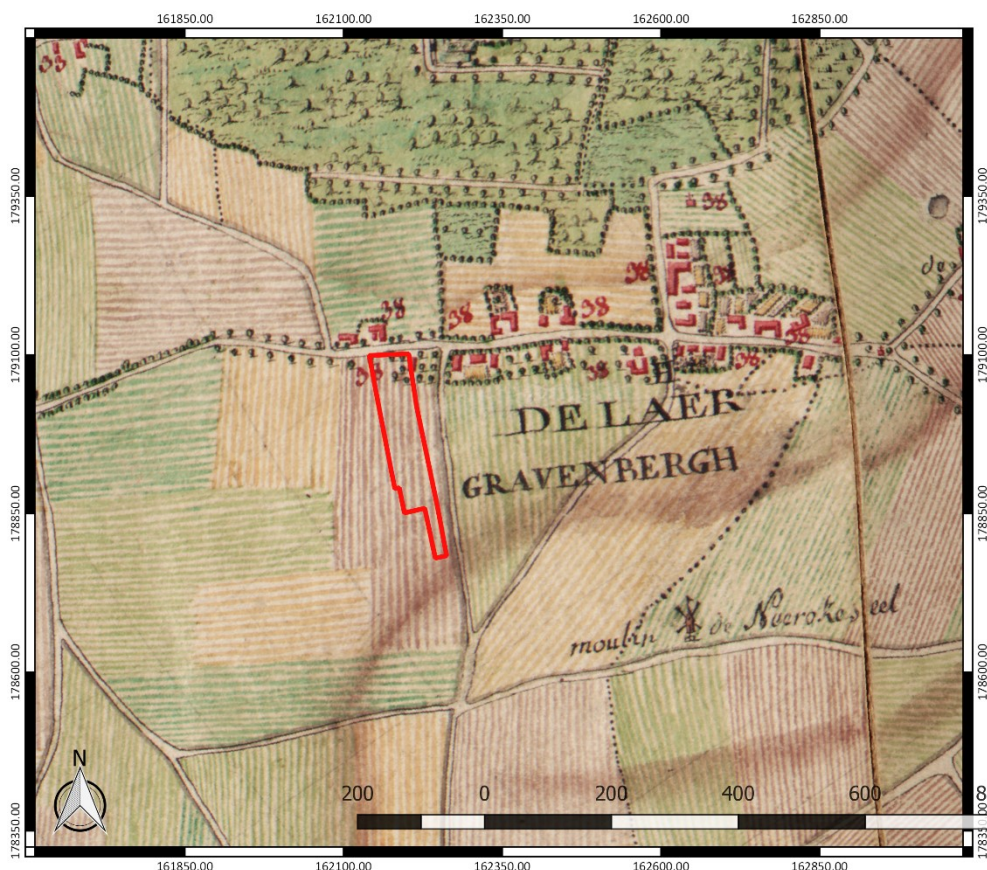
¹⁰ <http://www.kwlinie.be/opbouw>

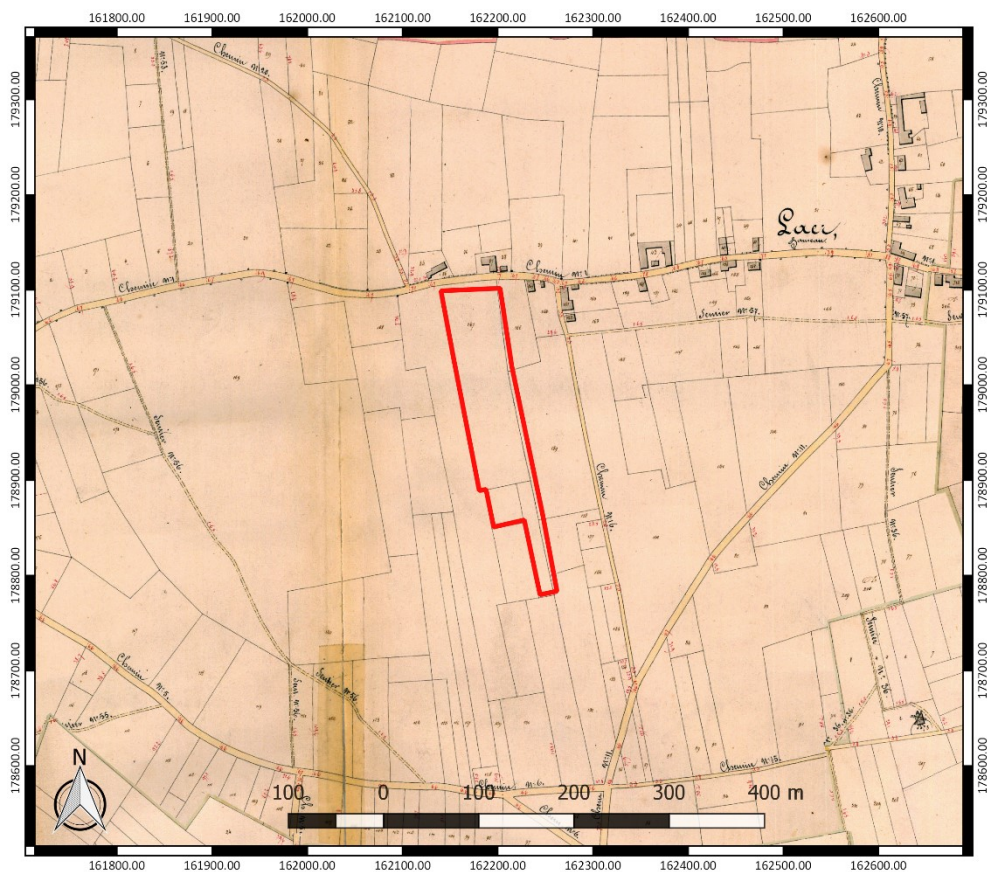
Figuur 18: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Deze elementen komen ook voor op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778). Het toponiem is hier wel *De Laer Gravenbergh* (Figuur 19). Het onderzoeksgebied is in gebruik als akkerland. In de noordoostelijke hoek grenst het terrein aan een hoeve met boomgaard. Het is echter mogelijk dat er een fout bij het georefereren optrad, waarbij het plangebied in werkelijkheid iets meer naar het westen dient gesitueerd te worden.

Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is de situatie duidelijker en vermoedelijk correcter weergegeven (Figuur 20). De Laarstraat heet Chemin nr. 1. Het toponiem Laer is aanwezig. Er zijn nog steeds huizen en hoeves aanwezig langs Chemin nr. 1 (Laarstraat) en Chemin nr. 10 (Neerstraat). Het onderzoeksgebied blijft in gebruik als landbouwgrond. Ook de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) toont een gelijkaardig beeld van het onderzoeksgebied als van de bewoning in de buurt (Figuur 21). De Laarstraat heet nu wel Onze Lieve Vrouwestraet, verwijzend naar de kapel wat verderop en ten oosten van het onderzoeksgebied. De huidige Windmolenweg, ten oosten van het plangebied, heet Molenstraet en de huidige Oudenhuisbaan, ten noorden van het onderzoeksgebied, staat als Oude Huis Baen op de kaart.

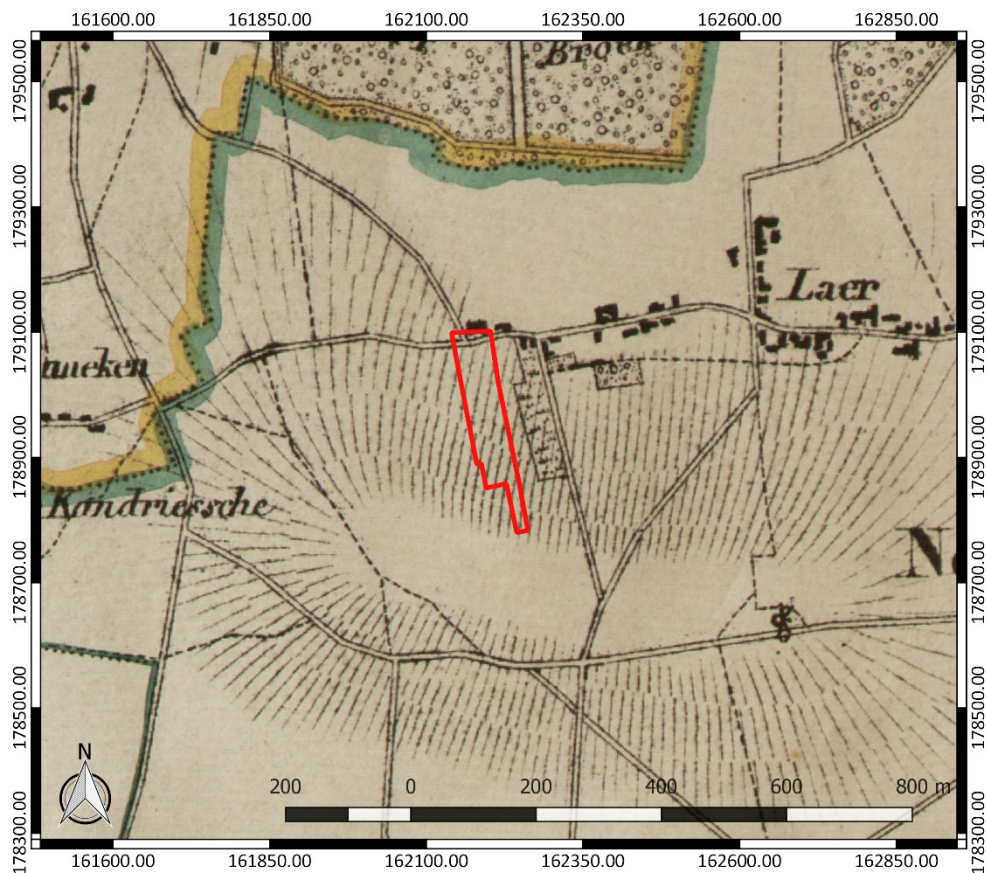
Figuur 19: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

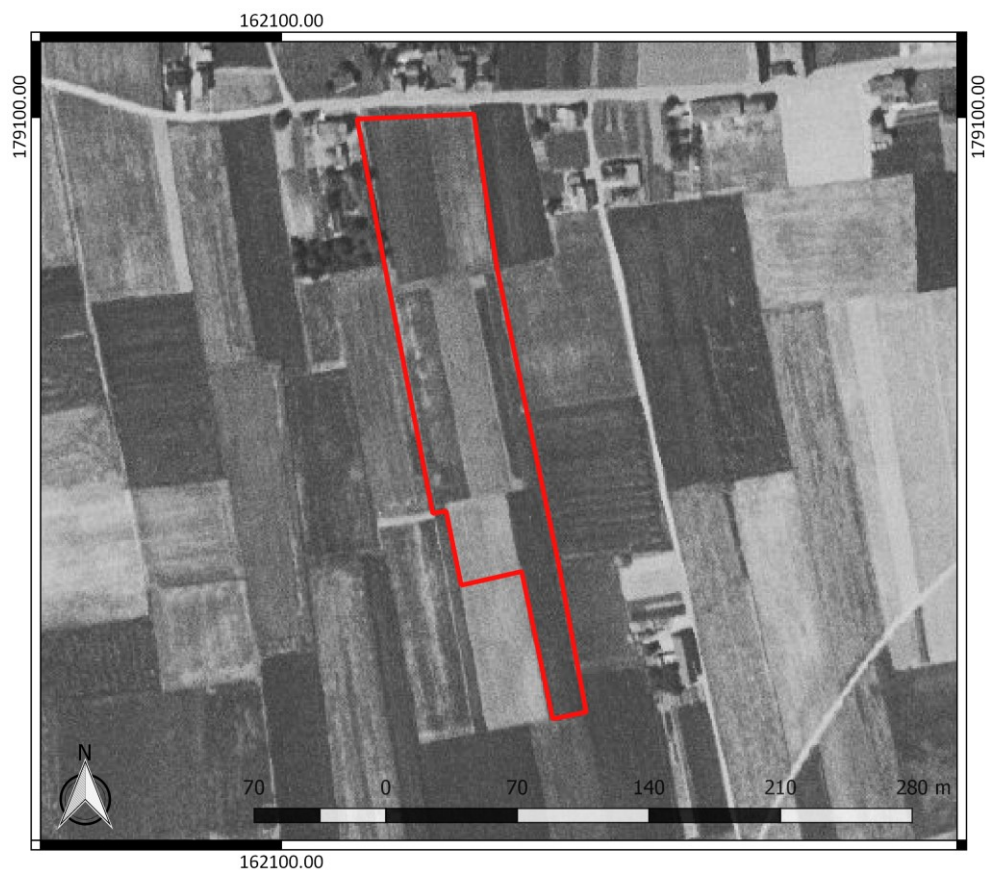
Figuur 20: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 21: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 22: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 23: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

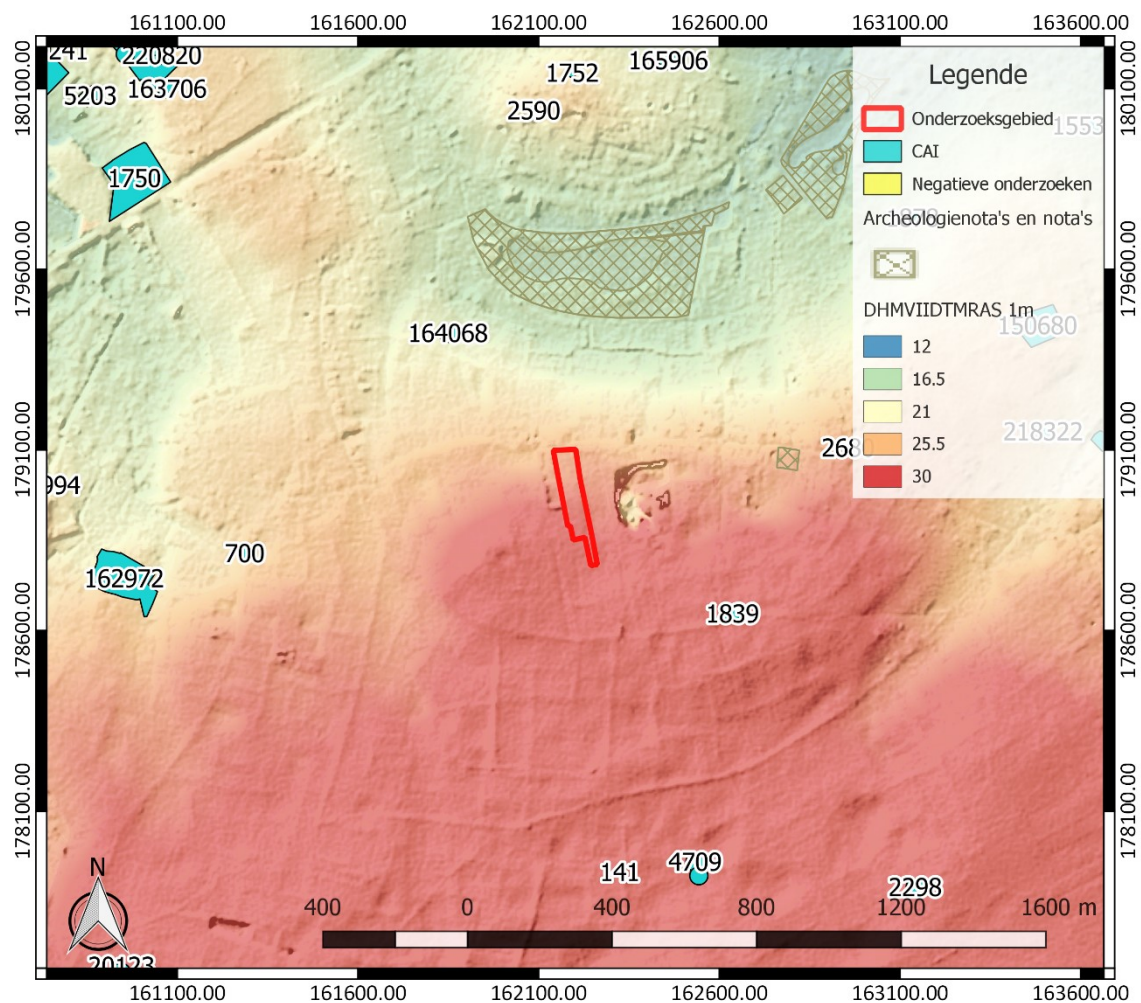

Figuur 24: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Vandermaelenkaart (1846-1854) geeft heel duidelijk weer dat het terrein op een helling ligt (Figuur 22). Meer dan 100 jaar later is het plangebied nog steeds in gebruik als landbouwgrond, vermoedelijk grasland. Op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 23) is wel het perceel ten westen van het onderzoeksgebied bebouwd. Ook op de luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 24) en de meeste recente (Figuur 8) zien we een gelijkaardig beeld.

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 25). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Figuur 25: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Vlakbij en ten noorden van het onderzoeksgebied aan de Oudenhuisbaan te Nederokkerzeel (CAI ID 164068) is een medaillonsluiting met adelaar uit de late middeleeuwen (vermoedelijk 14de eeuw) gevonden.¹¹ Wat meer naar het noorden zijn twee archeologienota's opge maakt voor het natuurgebied Torfbroek (ID 3787 en ID 9154). Omdat het om een heel erg nat gebied gaat is er geen verder onderzoek geadviseerd.¹² Daartussen ligt nog een perceel aan de Kampenhoutse Lentelaan (ID

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 164068, Oudenhuisbaan (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

¹² Depraetere 2015(a), 38-39; Depraetere 2015(b), 36-38

6256) waarvoor een archeologienota is opgemaakt. Wegens de hoge verstoringsgraad van het perceel volgde ook hier geen verder onderzoek.¹³ Nog naar het noorden staat de parochiekerk Sint-Servatius (CAI ID 2590) van Berg. Deze dateert in de late middeleeuwen, maar zou tot in de 8ste eeuw kunnen teruggaan.¹⁴ Nabij deze kerk is op een lichte verhevenheid nog een vondstenconcentratie met bouw materiaal (witte stenen, tegulae en Romeinse mortel, schroot van ijzer ...) uit de Romeinse tijd gevonden (CAI ID 1752).¹⁵ Uit diezelfde periode stammen de vondstenconcentraties met terra sigillata, zandsteen en tegulae, een as van Trajanus en de bronzen voorwerpen (vergulde getorste armband en bronzen fragment met leeuwenkop) aan Listerveld 1 (CAI ID 1878).¹⁶ In de Nederokkerzeelstraat te Berg (Kampenhout) is nog een 15de-eeuwse kandelaarvoet met leeuwenversiering gevonden bij metaaldetectie (CAI ID 165906).¹⁷

Meer naar het noordoosten is een vooronderzoek met boringen en proefsleuven uitgevoerd op een perceel aan de Laarstraat te Nederokkerzeel (ID 6972). Hierbij werden geen relevante archeologische sporen gevonden.¹⁸ In diezelfde Kampenhoutse deelgemeente zijn nog een aantal CAI-locaties gekend. Het gaat om de 18de-eeuwse OLV-van-Bijstandkapel (CAI ID 2680),¹⁹ die ook op de historische kaarten voorkomt en losse metaalvondsten (CAI ID 218322)²⁰ in de Peperstraat waaronder een heiligenhanger (circa 16de – 17de eeuw) met Santus Dominicus met een kruisvormige staf en drie lelies als attributen afgebeeld aan de voorzijde; een Liard van Maria Theresia uit 1745, een lakenloodje circa 16de – 18de eeuw, een nagel (17de eeuw) en een pistoolkogel (circa 17de – 19de eeuw). Er zijn ook enkele menselijke geraamten gevonden. Door hun ligging wijzen ze op een begraafplaats bij het kapelletje van List of de eerste primitieve kerk van Nederokkerzeel (CAI ID 150680).²¹

Ten zuiden van het onderzoeksgebied staat een windmolen van Nederokkerzeel. Deze zou uit de 17de eeuw stammen en staat op de historische kaarten (CAI ID 1839).²² Er zijn ook vondsten gedaan uit de Romeinse tijd. In het Doren Veld te Erps-Kwerps (Kortenbergh) zijn fragmenten van dolia en van onversierde terra sigillata gevonden (CAI ID 2298).²³ In diezelfde gemeente zijn op Keizersdelle 1 verspreide fragmenten van vondsten uit de Romeinse tijd gevonden (CAI ID 4709).²⁴

Meer naar het westen ten opzichte van het onderzoeksgebied ligt het beschermde Hof te Kandries (CAI ID 700) uit de late middeleeuwen. Het hof bestaat nog steeds als een verbouwd hoevetje met enkele oudere behouden elementen; in de voor- en achtergevel, een zandstenen deurtje met lateiconsooltjes; sporen van zandstenen kordons in de beraapte voorgevels; een steil zadeldak (pannen) en een schouderstuk; in de zijpuntegevel met breukstenen sokkel, een ingemetseld, fraai beschilderd kapelletje: spitsboognis op bewerkte kraagsteen gevat tussen Korinthische pilastertjes bekroond met een entablement met druiplijst en opschrift "1645/ Ter eeren Goodts en/ zijn glorie Marias/ groote victorie en tot/ Servaes Godts memorie".²⁵ Verder ligt er bij Seventommen te

¹³ Claesen et al. 2018, 31

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 2590, Parochiekerk Sint-Servatius (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1752, in de buurt van de kerk (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1878, Listerveld 1 (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 165906, Nederokkerzeelstraat (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

¹⁸ Cleda en Hellinx 2018, 46

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 2680, OLV-van-Bijstandkapel (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 218322, Peperstraat (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150680, Listerveld 2 (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID CAI ID 1839, Windmolen (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

²³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 2298, Het Doren Veld (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

²⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 4709, Keizersdelle 1 (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

²⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 700, Hof te Kandries 1 (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

Steenokkerzeel mogelijk een grafheuvel uit de Romeinse tijd (CAI ID 162972).²⁶ Een fragment van een fibula gevonden nabij de Hovenstraat te Steenokkerzeel dateert in diezelfde periode (CAI ID 20123).²⁷

Ten noordwesten van het onderzoeksgebied, nabij Berg, zijn heel wat archeologische waarden uit de middeleeuwen aanwezig. Daar ligt onder meer het verdwenen kasteel van Lille of Lelle of het voormalig 'Dellafaille kasteel' (CAI ID 1750). Er zijn nog relictten van dit kasteel met watermolen aanwezig zoals de bijgebouwen die gemoderniseerd werden en een poortgebouw. Ook een deel van de muur bleef en de onderkant van de donjon is zichtbaar. De kasteelgracht werd recentelijk gedempt. Ook de kasteelhoeve met bijgebouwen is bewaard.²⁸ In die buurt stond ook de Sint-Lambertuskapel (CAI ID 5203) uit de volle middeleeuwen. Deze is verdwenen, maar is een overblijfsel van een 11de-eeuws zaalkerkje. Het gaat terug op een hofkerkje uit de 9de eeuw met "een rechthoekige beuk met vierkant koor. De kapel was versierd met muurschilderingen van vissen en een heilige." Er werd ook een vlakgraf met twee geraamten blootgelegd. De kapel geraakte tussen 1906 en 1909 in verval en verdween. Waarschijnlijk zitten de funderingen nog in de grond maar er kan momenteel geen onderzoek naar uitgevoerd worden omdat er een huis op staat. Ook op het vroegere kerkhof bij de kapel staat een woning.²⁹ Tenslotte vermelden we nog enkele vondsten die via metaaldetectie werden geregistreerd. Bij Centrale Herderveld 3 (CAI ID 163706) werd een Karolingische gelijkarmige fibula gevonden. Bij d'Esterhertstraat IV werden een vingerring en een 18de-eeuwse Liard van Margaretha van Oostenrijk gevonden (CAI ID 220820).³⁰

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het bureauonderzoek haalt verschillende elementen aan, waaruit blijkt dat het terrein archeologisch potentieel kent. Zo is er de gunstige landschappelijke ligging van het terrein, in een gradiëntzone op de overgang van hoger gelegen gronden ten zuiden naar de vallei van de Keibeek in het noorden. De bodem van het plangebied is een zeer droge tot matig natte zandleembodem.

Er zijn heel wat gekende archeologische waarden in de omgeving. Ze dateren grotendeels uit de Romeinse tijd en uit de (vroeg) middeleeuwen, maar sporen uit oudere periodes zijn niet uit te sluiten. Sporen uit de nieuwe en nieuwste tijden lijken we te kunnen uitsluiten want uit onderzoek van de historische kaarten en de recentere luchtfoto's is het terrein sinds de 18de eeuw in gebruik als akker- en/of grasland.

²⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 162972, Seventommen (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

²⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 20123, achter de Hovenstraat (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

²⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1750, verdwenen kasteel van Lelle (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

²⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 5203, Sint-Lambertuskapel (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

³⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 163706, Centrale Herderveld 3 (geraadpleegd op 15 oktober 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 220820, d'Esterhertstraat IV (geraadpleegd op 15 oktober 2019)

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen een zone van ca. 3040 m² in het onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van woningen met bijhorende nutsvoorzieningen en omgevingsaanleg. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringsdiepte echter nog niet vast. Dit doet besluiten dat binnen een zone van ca. 3040 m² het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging van het terrein en de vele gekende archeologische waarden in de omgeving. Op basis daarvan is er voornamelijk een verwachting naar resten uit de Romeinse tijd en de (vroeg) middeleeuwen, hoewel resten uit oudere periodes op dit moment niet uit te sluiten zijn. De gebruiksevolutie van het terrein zoals we die konden reconstrueren aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's geeft aan dat het terrein sinds de 18de eeuw in gebruik is als landbouwgrond waarop geen diepe en grootschalige bodemingrepen lijken te hebben plaatsgevonden.

Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de bijkomende negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief in een zone van ca. 3040 m² wordt in deze zone verder archeologisch vooronderzoek nodig geacht (Figuur 26).

Figuur 26: Aanduiding van de zone waar verder vooronderzoek nodig geacht wordt, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af.

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt.

Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein in gebruik is als grasland.

Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig.

Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging van het terrein en de vele gekende archeologische waarden in de omgeving. Op basis van de gekende archeologische waarden in de omgeving is er voornamelijk een verwachting naar resten uit de Romeinse tijd en de middeleeuwen, hoewel resten uit oudere periodes op dit moment niet uit te sluiten zijn. De gebruiksevolutie van het terrein zoals we die konden reconstrueren aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's geeft aan dat het terrein sinds de 18de eeuw in gebruik is als landbouwgrond. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de bijkomende negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief in een zone van ca. 3040 m² wordt in deze zone verder archeologisch vooronderzoek nodig geacht.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans F., 2007: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 24 Aarschot*, Brussel.

Claesen, J., *et al.*, 2018: *Archeologienota Kampenhout Lentelaan, Kortenaken* (ARCHEBO rapport KALE 2018A3).

Cleda, B./A.J. Hellinx, 2018: *Nota Nederokkerzeel (Kampenhout) – Laarstraat, Temse*, (Rapporten All-Archeo bvba 626).

Depraetere, D., 2015(a): *Archeologienota Natuurinrichtingproject Torfbroek Kampenhout – UD Stortopruiming*, Leuven, 38-39.

Depraetere, D., 2015(b): *Archeologienota Natuurinrichtingproject Torfbroek Kampenhout – UD Inrichting en ontslibbing Fauna & Flora vijver*, Leuven, 36-38.

Croon, G., 2014: Buken, augustus 2014. De stille getuigen ..., *Jaarboek Campenholt 2014*, Kampenhout, 45-69.

Massart, A., 1977: *Historique du 12e Régiment de Ligne*, vol. 2, Brussel.

Nater C./M. Bink, 2017: Proefsleuvenonderzoek Kampenhout – Vaartstraat (22.772): *Nota, (Zuidnederlandse Archeologische Notities 509)*, Amsterdam.

Vander Ginst V./M. Smeets, 2012: Het archeologisch vooronderzoek aan de Vekestraat te Kampenhout, (*Archeo-rapport 102*), Kessel-Lo.

Vanmontfort B., 2018: *Nota Boortmeerbeek Wespelaarsebaan-Genninckstraat: Verslag van resultaten*, (Eenheid Prehistorische Archeologie KU Leuven), Leuven.

4.2 Websites

Cartesius (2019)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2019)
<https://cai.onroerenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2019)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2019)
<https://geo.onroerenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2019)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2019)
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

KW-linie (2019)
<http://www.kwlinie.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2019)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

Wikipedia (2019)
<https://www.wikipedia.org/>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

